

I DANMARK ER JEG FØDT

UDE GODT, HJEMME BEDST

Hans ben var gået i forrådnelse, og hele kupéen stank kvalm-sødt. Jeg var steget på sammen med en håndfuld andre intetanende rejsende i New Yorks subway, og nu stod vi alle klempt sammen så langt væk fra den hjemløse med det rådende ben, som vi kunne. Ved første stop skyndte alle sig ud, væk fra stanken. Jeg har aldrig set manden siden. Han er sikkert død.

Når jeg fortæller om min oplevelse i subwayen til mine danske venner og bekendte, udbryder de typisk: ”Godt, vi bor i Danmark!”. Og det er sandt – i Danmark ville manden ikke være overladt til at omkomme langsomt og uværdigt med tilfældigt forbipasserende som ufrivillige tilskuere. Han ville nok ikke engang være hjemløs.

Mødet med den hjemløse fandt sted i 2008. Syv år senere var jeg igen i USA, denne gang midt under primærvalgene, hvor amerikanerne skulle vælge præsidentkandidaterne for henholdsvis Demokraterne og Republikanerne. Hillary Clinton og Bernie Sanders kæmpede om at vinde Demokraternes primærvalg, og pludselig var Danmark på alles læber.

Under en af tv-debatterne faldt snakken nemlig på velfærd, og Sanders udtalte: ”Jeg mener, vi bør se mod lande som Danmark, Sverige og Norge og lære af, hvad de har opnået for deres middelklasse”. Hvortil Clinton svarede: ”Men vi er ikke Danmark. Jeg elsker Danmark, men vi er Amerikas Forenede Stater”.

Som dansker bliver jeg på én gang stolt og forundret over sådan en ordveksling. Stolt, fordi to prominente amerikanske politikere fremhævede den danske velfærdsstat som noget positivt. Forundret, fordi Clinton ikke bakkede op om Sanders’ ønske om at lære af Danmark.

Men Clinton er ikke alene. Ja, faktisk er det Sanders’ holdning, der skiller sig ud i USA. Går en amerikaner ind for velfærd til alle sine medborgere, er landsmændene hurtige til at kategorisere ham eller hende som *loony left* – en virkelighedsfjern venstreorienteret. Afstanden til Danmark er afgrundsdyb.

Vi danskere er så vant til velfærdsstaten, at det kan være svært at forestille sig landet uden. Ville Danmark overhovedet være Danmark, sådan rigtigt? Sammen med hygge og *Olsen-banden* er velfærd i hvert fald det, jeg først kommer i tanke om, når jeg skal forklare en nysgerrig udlænding, hvad Danmark er for et sted. **Det er vores velfærdsstat, der gør os unikke.**

Historierne om den hjemløse mand og Bernie Sanders bekræfter på den måde det, vi alle allerede vidste: Danmark er nu engang bare bedst. Her passer vi på hinanden, og her har ”få for meget og færre for lidt”.

Danmark er bestemt et godt sted at bo. Men vurde-

ringen glider nemt over i en selvfedme, som ikke så godt tåler nærmere eftersyn. Selvfedmen, som jeg tillader mig at kalde den, består både i en tro på, at den danske velfærd er meget bedre end (næsten) alle andres, og at vores *motiver* er mere noble og ædle end andre nationers.

Hånden på hjertet, hvem tænkte ikke, da jeg beskrev den hjemløse med det rådnende ben og Clintons kolde afvisning af Sanders – ”sikke da nogle egoister, de amerikanere er!”. Desværre er virkeligheden mere kompliceret end som så.

EN SUCCESHISTORIE MADE IN DENMARK

Inden vi begynder at kigge os selv kritisk i spejlet, skylder jeg at slå fast, at den danske velfærdsstat er en succeshistorie. Danmark er et af verdens mest økonomisk lige lande. Den rigeste 1 % af befolkningen i USA tjener i disse år tre gange så meget som den rigeste 1 % i Danmark. Og ikke bare er de rige rigere i USA – flere er også fattige. Andelen af fattige er omtrent dobbelt så stor i USA som i Danmark.

Økonomisk lighed er ikke nødvendigvis et mål i sig selv. Men ligheden har nogle konsekvenser, som de fleste mennesker vil være enige i, er positive. Flere undersøgelser har for eksempel vist, at forældrenes indkomst og uddannelsesniveau betyder mere for børns fremtidige indkomst og uddannelsesniveau i USA end i Danmark.

Det er ikke så underligt, for en god uddannelse koster kassen *over there*. Et enkelt år på et godt amerikansk universitet kan løbe op i mere end 200.000 kroner – plus alle

de øvrige leveomkostninger. Udskilningsræset begynder ovenikøbet lang tid før universitetet, når de bedrestillede børn går på dyre privatskoler, mens resten må nøjes med det offentlige tilbud.

Der er naturligvis eksempler på dygtige amerikanere, der har klaret sig bedre end deres forældre. Men det er undtagelser, der bekræfter reglen. **For langt de fleste amerikanere gælder følgende: Hvis de vil udleve den amerikanske drøm, må de tage til Danmark.**

Uligheden i befolkningens sundhedstilstand er også mindre i Danmark end i USA. For et stort flertal af amerikanerne er sundhedsforsikringen en del af jobbet – og dem med den højeste løn får normalt også den bedste forsikring.

De guldrandede forsikringer giver stort set ubegrænset adgang til privathospitaler, genoptræning og dyr medicin, mens de dårligere forsikringer kun betaler for en mere skrabet service. Og hvis behandlingens pris overstiger forsikringselskabets afsatte beløb, afbrydes forløbet, uanset at der er tale om alvorlig sygdom som kræft eller diabetes.

Selv amerikanere med en ganske god sundhedsforsikring kan altså komme galt af sted. Helt skidt er det, hvis de bliver fyret fra arbejdet. Sammen med jobbet ryger nemlig typisk også sundhedsforsikringen.

De uheldige, som ikke har en privat sundhedsforsikring, har Medicaid, der for offentlige midler tilbyder forsikring til bestemte udsatte grupper, eksempelvis fattige gravide kvinder. I 2010 øgede præsident Obama

antallet af personer, som Medicaid dækker – en reform, der er gået over i historien som ObamaCare. Men selv når – og med Donald Trump som præsident snarere *hvis* – ObamaCare får fuld effekt, vil 23 millioner amerikanere fortsat være uden nogen form for forsikring.

FIRE SPØRGSMÅL

For de fleste danskere er det netop ligheden, som kendetegner den særlige danske velfærd. Vi har forholdsvis få fattige, og alle borgere har adgang til den samme hospitalsbehandling, uddannelse og folkepension. Men det er faktisk ikke kun ligheden, der sammen med de andre nordiske lande får Danmark til at skille sig ud.

Hvad der også er værd at bemærke, er, at det er offentlige institutioner, der overvejende leverer velfærden. Kommunerne driver børnehaver og plejehjem, regionerne står bag hospitalerne og så videre. Det er derfor, vi taler om velfærdsstaten.

For danskere er det helt naturligt at sætte lighedstegn mellem 'velfærd' og 'velfærdsstat'. Ofte bruger vi de to ord som synonymmer uden at tænke på forskellen. Har du for eksempel lagt mærke til, at jeg indtil videre i kapitlet konsekvent har skiftet mellem 'velfærd' og 'velfærdsstat'?

Denne sammenblanding af velfærd og velfærdsstat er et afgørende kendetegn ved det danske samfund. Staten er en god ven, fordi den sørger for velfærden. I USA hylder borgerne i langt højere grad det private initiativ og betragter statens indblanding i deres liv med mistænksomhed.

Den danske velfærd er altså en succeshistorie, fordi den har skabt en høj grad af lighed og knyttet et unikt bånd mellem befolkningen og staten. Men det betyder ikke, at alt er rosenrødt.

I denne Tænkepause stiller jeg fire spørgsmål, som på hver sin måde belyser både de gode og de mindre gode sider ved den danske velfærd: Hvorfor bakker vi danskere op bag velfærdsstaten? Hvilke historiske begivenheder og personer har gjort det muligt at opbygge så nær forbindelse mellem stat og velfærd? Hvor meget velfærd får vi for vores skattekrone? Hvordan har det været muligt at kombinere velfærd med velstand – og hvordan ser fremtiden ud?